

הערבים בעיני המשטרה

רבינוביץ דני

הארץ, עמוד הדעות, 20 באוגוסט 2002

במאי 1994 נכתב במשטרת ישראל מסמך, שקבע במידה רבה את יחסה של המשטרה למגזר הערבי בישראל ואת היערכותה כלפיו מאז ועד היום. המסמך, העוסק בניחוח תהליכים ומגמות בקרב הערבים בישראל, נכתב בידי יועץ המפכ"ל לענייני ערבים, קצין בדרגת ניצב משנה, שמאז קודם לדרגת תת-ניצב. במרכז ניצבות שתי חלופות. האחת קובעת, שהיחסים בין האזרחים הערבים למדינה מתקדמים לקראת עימות. השנייה גורסת, שהכיוון הוא שוויון והשתלבות. המסמך מכריע בבהירות בעד תרחיש העימות. על המשטרה, הוא קובע, להתכונן לאירועים עתידיים שיבטאו הקצנה, אלימות ומרי אזרחי ממושך של הערבים בישראל ולפרוס את משאביה במגזר הערבי בהתאם. ההכרעה האסטרטגית הזאת, ובעיקר נחרצותה ועיתויה, מעוררת תהיות 1994. היתה שנה טובה ביחסים בין ישראל לאזרחיה הערבים. המפלגות הערביות היו משולבות לראשונה בקואליציה, כגוש החוסם של ממשלת רבין. הציבור בארץ, יהודים כערבים, שאב עידוד מחתימת הסכם השלום עם ירדן, מההכרה ההיסטורית באש"ף ומקידום הסיכוי להסכם עם הפלשתינאים. שנת התקציב השנייה של ממשלת העבודה ומרצ בישרה צמצום משמעותי של פערים בחלוקת המשאבים. תקציב החינוך של המגזר היה בנסיקה תלולה. יישובים ערביים עלו לראשונה על מפת אזורי הפיתוח והתעשייה. היו השקעות בתשתיות פיזיות ובתקציבי רווחה. על רקע זה ההתעקשות על תרחיש עימות תמוהה, בלשון המעטה. הגורם הבכיר בין כוחות הביטחון בכל הקשור להערכות מצב הנוגעות לערבים בישראל אינו המשטרה, אלא השב"כ. בראשו עמד מאז 1996 עמי איילון, שדעותיו על היחסים עם הערבים בישראל שונות מאוד מאלה המתבטאות במסמך המשטרה מ-1994. כל התבטאויותיו בנושא משקפות הכרה, שדבר אינו קבוע מראש ושהרבה תלוי במדיניות שיאמץ השלטון. זה בדיוק המרכיב שנעדר ממסמך המשטרה, שבו הסוף נקבע מראש. קונצפציית העימות הדטרמיניסטית השתרשה היטב במשטרה. זרם בלתי פוסק של הערכות מצב וניתוחי אפשרויות שהתבססו על תרחיש העימות עיצב בשנות ה-90 גישה מעין צבאית, הרואה באוכלוסייה הערבית אויב. במקביל חלה זילות עקבית בהתייחסות המשטרה לתפקידיה האזרחי מול הקהילה הערבית. הניכור בינה לבין ההנהגה הפוליטית הלך וגדל. ערב אירועי אוקטובר 2000 לא היתה למעשה למשטרה תשתית תקשורת ממשית עם מנהיגי הציבור הערבי לבד מראשי הרשויות, שהשפעתם על הלוך הרוחות מוגבלת. לנתק זה היו השלכות כבדות משקל. אף על פי שהמשטרה התכוננה מאז 1994 למרי אזרחי רחב היקף היא לא השכילה להתארגן לפעולה מוקדמת וממוקדת נגד אלמנטים אלימים מהסוג שיש תמיד בשולי הפגנות סוערות - פעולה שיכולה להינקט רק בעצה אחת עם מנהיגים בשטח. במקום זה היא התארגנה כמו צבא הנערך לקרב. הערבים נתפשו כהמון אחיד, חסר פנים. טקטיקת השמירה על הסדר התבססה על נשק חם. עובדת היסוד, שמשמיתה העליונה של משטרה היא שמירה על חיי האזרחים, הלכה ונשמטה מתודעת רבים בשורותיה. מסמך שנכתב בסוף שנת 2000 לסיכום הטיפול של המשטרה במגמות במגזר הערבי בשנים שחלפו מאזכר את כל צומתי ההחלטות הרלוונטיים מאז 1994. הכרוניקה הזאת נעדרת כל אזכור שיכול להעיד על תהליך כלשהו של בדיקה ורענון שערכה המשטרה לקונצפציה של עצמה. האם היתה בחינה תקופתית של הגישה הזאת מול חלופות? האם התבקש מישהו לעדכן ולנמק אי פעם את הדבקות בה? האם הוצגו ההכרעה האסטרטגית הברורה של 1994 והשלכותיה לפני אביגדור קהלני, שלמה בן-עמי ועוזי לנדאו, שירשו אותה ואת האחריות למה שמשמע ממנה כשהתמנו לתפקיד השר לביטחון פנים? משטרת ישראל אינה צופה פסיויות באירועים, אלא גורם מרכזי ומעצב. מי שמעוניין בכך שהדינמיקה המסוכנת של אוקטובר 2000 לא תחזור על עצמה מוכרח להכיר באפשרות, שמה שהתרחש במשטרה בתפרים

שבין הערכת מצב, נקיטת עמדה ופעילות מבצעית לא היה עבודת מודיעין מוצלחת, אלא נבואה שהגשימה את עצמה .